

Слівінська Н. М.
к.е.н., ст. викладач
Д.Г. Шушпанов, к.е.н., доц.
Тернопільський державний економічний університет

Диференціація добробуту населення України.

В Україні на зниження добробуту населення впродовж перехідного періоду вплинули такі чинники, як скорочення зайнятості населення, різке зниження трудових доходів, масове безробіття, яке спричинене соціально-економічними реформами в країні. Неефективна система соціального захисту населення, а також низькі доходи зайнятих працівників зумовили нерівність у розподілі грошових доходів у населення, стрімке зростання бідності.

Шлях України до євро інтеграції повинен супроводжуватись істотним підвищенням рівня життя переважної більшості населення, наближенням до європейських стандартів якості життя.

Існуюче відставання України від європейських країн відмічається за більшістю економічних параметрів, економічний розвиток країни, який спостерігається за останні роки, супроводжується посиленням майнового розшарування населення та міжрегіональною соціально-економічною нерівністю.

Разом з тим, важливим завданням є використання позитивних економічних зрушень задля створення умов для максимальної реалізації трудового потенціалу населення та забезпечення відчутних змін у зростанні його добробуту.

Відомі українські фахівці у сфері регулювання політики доходів та оплати праці (Є. Лібанова, А. Чухно, А. Колот, Ю. Палкін та ін) доводять, що “низький рівень життя є тією невиправною великою соціальною ціною, яку населення України платить за економічні трансформації” [1, с.334].

Близько десяти років проводиться комплексний моніторинг рівня та якості життя, розробляються та публікуються дані про величину

прожиткового мінімуму, купівельній спроможності особистих грошових доходів та на цій основі проводиться групування населення за рівнем матеріального добробуту. Результати моніторингу широко використовуються для підвищення ефективності регіональної соціальної політики, оцінки рівня та якості життя, зниження рівня бідності.

З нашої точки зору, існує необхідність посилити методологічне та методичне забезпечення визначення рівня бідності. Для його макроекономічної оцінки використовуються переважно показники грошових доходів та прожиткового мінімуму. Виходячи з нього встановлюється розмір мінімальної заробітної плати, стипендії, допомог та інших соціальних виплат на регіональному рівні.

В сучасних умовах економіка України, хоча й вийшла із стану інтенсивного спаду, проте ще не перейшла у стан стабільного ринкового зростання. Це характеризують дані зростання ВВП: у 2003р. реальний ВВП зріс на 7,1%, у 2004р. заплановане зростання на 8% [2].

Економічне зростання створило передумови для зростання реальних доходів населення, передусім заробітної плати (як номінальної, так і реальної), хоча її частка в сукупних доходах населення має свої регіональні відмінності (табл. 1, табл.2).

Доходи населення за регіонами (млн. грн.) [4]

Таблиця 1.

	2001 (наявні доходи)		2003 (наявні доходи)		2004 (наявні доходи)	
	всього	у розрахунку на одну особу, грн.	всього	у розрахунку на одну особу, грн.	всього	у розрахунку на одну особу, грн.
Україна	119048	2445,9	162578	3400,3	206594	4353,8
Донецька обл.	12399	2544,8	17270	3637,6	23252	4951,1
Тернопільська	2120	1850,6	3159	2794,6	3857	3434,0
Хмельницька	3249,0	2259,1	4330,0	3075,3	5460,0	3915,6
Вінницька	4072	2286,8	5604,0	3211,4	6765,0	3914,5

Таблиця 2.

Структура доходів та витрат населення Тернопільської обл. (%) [4]

	2001	2002	2003	2004	2004р. по Україні (%)

Доходи, в тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100
Заробітна плата	34,1	33,5	31,4	31,3	42,3
Прибуток та змішаний дохід	27,7	27,5	22,0	20,0	16,5
Доходи від власності	3,4	2,8	3,5	2,4	2,7
Соціальні допомоги та інші поточні трансфери	34,8	36,2	43,1	46,3	38,5
Витрати та заощадження, у тому числі:	100	100	100	100	100
Придбання товарів та послуг	83,2	82,6	74,7	75,2	84,9
Поточні податки на доходи та майно, інші сплачені поточні трансфери	4,1	4,8	5,0	3,9	6,6
Доходи від власності сплачені	0,0	0,0	0,2	0,4	0,7
Приріст фінансових активів	10,2	10,9	20,1	18,9	6,6

Середня заробітна плата в Україні в 2004р. не перевищувала 110 доларів США. Існує значна диференціація розмірів середньої заробітної плати, зокрема в Тернопільській обл. її розмір становить 388 грн., (77 доларів США, який є найнижчим в країні), у Хмельницькій обл. - 419 грн. (83 долара США), у Вінницькій обл. – 435 грн. (86 доларів США). І, оскільки саме заробітна плата є основним чинником формування регіональних відмінностей у цінах та рівні життя, то вона й забезпечує різні можливості купівельної спроможності населення в різних регіонах. У Подільському регіоні все ще не відіграють у структурі доходів населення прибутки від підприємницької діяльності, доходи від операцій з нерухомістю та цінними паперами, що є наслідком нерозвиненості фондового ринку та проблем у корпоративних відносинах.

Діюча в Україні тарифна система в умовах трансформації економіки ще не перетворилась в регулятор стимулювання оплати праці від її результатів, лише в тому випадку можливе ринкове збалансування інтересів найманих працівників і працедавців.

Аналіз шестирічних досліджень тенденції нерівності населення України свідчить про те, що вплив заробітної плати на майнове

розшарування у 1999р. становив 20,9%, а у 2004р. – 35,4%, та й сама заробітна плата стала тим визначальним чинником нерівності населення [2].

З усіх видів соціальних виплат лише соціальні допомоги, які реально спрямовані на підтримку бідних верств населення, зменшують майнове розшарування а система ж діючих пільг, навпаки, зумовлює його зростання.

Отже, через нерозвиненість ринкових джерел доходів, високу частку соціальних виплат та штучного заниження вартості робочої сили населення України вважається бідним за європейськими стандартами.

За даними держкомстату у 2004р. чисельність населення із середньодушовими витратами у місяць нижчими прожиткового мінімуму становила 86,5% по Україні, (у Тернопільській області – 83,7%, зокрема у сільській місцевості – 97,7%) [4].

Все більш поглиблюється майнове розшарування українських громадян: середній грошовий дохід 10% найбільш багатших перевищував дохід 10% найменш забезпечених громадян в 1993р. – у 6,7 раз, в 1997р. – у 13 разів, в 2003р. – у 15 разів [2]. Коефіцієнт диференціації грошових витрат населення України в 2004р. - 26 разів [4]. У Японії це співвідношення складає 4,5 рази, у США- близько 10 раз. Це свідчить про те, що формування середнього класу в українському суспільстві відбувається надзвичайно повільно. Крім того, ступінь розшарування небідних верств населення постійно збільшується.

До оцінки рівня бідності потрібно, на наш погляд, підходити широко, ніж виходячи лише із вартості добового споживання та чисельності та частки населення із доходами нижче прожиткового мінімуму. Доцільно розрахунки доповнити врахуванням забезпеченістю житлом, оскільки прожитковий мінімум передбачає утримання житла та витрати на комунальні послуги.

Для оцінки рівня добробуту населення можна застосувати розробки і рекомендації міжнародних організацій (ПРООН, Світового банку, МВФ), в яких йдеться про розрахунок зведеного індексу добробуту населення [3].

Набір статистичних показників при розрахунку даного індексу включає в себе:

Група 1. Економічні показники (26), основні з яких:

- реальне зростання ВВП на душу населення;
- ВВП на душу населення в рік з врахуванням купівельної спроможності;
- Загальне внутрішнє накопичення в % від ВВП;
- Споживання домогосподарств на душу населення в рік;
- Рівень інфляції за рік;
- Частка заробітної плати в сукупних витратах в%;
- Середня кількість користувачів мобільними телефонами на 1000 осіб;
- Коефіцієнт концентрації доходів (індекс Джині).

Група 2. Соціальні показники (8), основні з яких:

- Рівень безробіття;
- Рівень страйків;
- Частка зайнятих у сфері послуг;
- Рівень соціального навантаження на працююче населення.

Група 3. Показники якості населення (12), основні з яких:

- Очікувана тривалість життя при народженні;
- Витрати на охорону здоров'я;
- Витрати на освіту;
- Суспільна продуктивність праці.

Група 4. Екологічні показники (4), основні з яких:

- Шкідливі викиди CO_2 в тоннах на млн. грн. створеного за рік ВВП;
- Кількість викидів CO_2 в тоннах на душу населення в рік.

Система показників для вимірювання добробуту та рівня бідності населення має дозволяти проведення його моніторингу для більш повного розкриття сутності цього суспільного явища.

Важливими завданнями по зменшенню бідності в країні, на нашу думку, є більш швидке зростання реальної заробітної плати серед інших джерел доходів громадян, становлення та зміцнення середнього класу,

розвиток малого та середнього бізнесу, зменшення міжрегіональної диференціації доходів населення, розробка комплексних цільових програм, які сприятимуть підвищення рівня життя та зменшення чисельності бідних.

Для зниження рівня бідності, в першу чергу, потрібно підвищити заробітну плату, оскільки прискорене зростання заробітної плати буде зумовлювати перерозподільні процеси, що спрямовані на зниження соціально-економічної нерівності населення по доходах на душу населення та швидке скорочення абсолютної бідності. Забезпеченню цього має сприяти встановлення прогресивної шкали оподаткування особистих грошових надходжень та нарахування на них єдиного податку.

Доцільно запровадити систему соціальної допомоги переважно адресного спрямування, додаткові кошти щодо підвищення допомоги соціально вразливим верствам населення доцільно зосередити на багатодітних сім'ях та тих сім'ях, де є діти-інваліди.

Система заходів, спрямованих на зменшення бідності має на меті створення сприятливих умов для формування середнього класу, оскільки інтеграція України в Європу передбачає наявність такого класу.

Комплексні цільові програми зниження бідності мають включати в себе чітко поставлену мету, визначення основних завдань та розробку соціальних нормативів їх вирішення по всій країні. Цільова програма, на нашу думку, могла б включати наступні цілі, такі як: підвищення рівня здоров'я та безпеки праці; забезпечення гідної праці та продуктивної зайнятості населення; підвищення рівня та якості життя; підтримка найбільш вразливих верств населення.

Використана література:

1. Лібанова Є. Політика доходів населення в контексті європейського вибору України // Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Київ, КНЕУ, 2005.- С.333-352.
2. Болдырев К. А. Заработная плата как фактор повышения конкурентоспособности экономики Украины // Вісник СНУ ім. Даля, №1 – Луганськ. - 2004.- С.15-24.

3. Лебедева А. М. Уровень благосостояния россиян: сравнительный анализ объективных и субъективных оценок // Вестник московского университета. С. 6. Экономика, 2004. - №5. – С.91-106.

4. Статистичний щорічник України за 2004р. // w.w.w. ukr.stat.gou.ua.